

Original scientific paper
UDC 615.34.01"18"

Jovan SEKELJ i Dragoljub DIVLJANOVIC

Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Srbije, Beograd

VETERINARSKO-UPRAVNE MERE 1912—1916. GODINE
U VEZI S UVOZOM MESA IZ CRNE GORE U AUSTRO-UGARSKU*

Izbijanje carinskog rata između Srbije i Austro-Ugarske shvaćeno je u Crnoj Gori kao mogućnost zajedničke borbe protiv Austro-Ugarske. Mitinzi na Cetinju i u Podgorici manifestovali su još januara 1906. god. spremnost na žrtve „u zajedničkoj borbi za trgovinsku političku nezavisnost Slovena na Balkanu”.¹

Odnosi između Austro-Ugarske i Crne Gore, što se tiče izvoza stoke iz Crne Gore, prešli su u „neugovorno stanje” još 1. III 1906. god. Pošto je gro izvoza stoke iz Crne Gore bio upućen ka Hercegovini, a najviše Kotoru, Vojna komanda u Zadru očekivala je nemire na granici.²

U to vreme jačaju veze Srbije i Crne Gore,³ a u isto vreme sve je teže snabdevanje priobalnog pojasa oko Kotora, kome je pozadinu činila Crna Gora.⁴

Nekoliko godina pre ovih događaja, stupio je u službu kao veterinar pripravnik pri Namesništvu u Zadru Ilija Milošević veterinar, rodom iz Dobrote, koji je veterinu studirao u Beču i Modeni. Za pripravnika je postavljen 24. I 1902. god. a državni ispit je položio 27. V 1905. god. Zabrinut za ishranu rodne Boke, pokušavao je na razne načine da omogućiti uvoz stoke iz Crne Gore. Pošto je carinski rat išao „po veterinarskoj liniji”, a uvoz u Austriju bio zabranjen zbog veterinarskih klauzula, Milošević je činio sve, da ne bude grešaka u dokumentima i da se ne može prigovoriti da je stoka zaražena. Pre sklapanja trgovačkog i brodarskog ugovora sa Crnom Gorom, vlada Austro-Ugarske ga šalje „na naučno putovanje” u Crnu Goru⁵, kojom prilikom je dao najpovoljnije mišljenje o stanju stočnog zdravlja u Crnoj Gori.

Ugovor je sankcionisan tek zakonom broj IX iz 1912. god., pa je i Naredba o njegovom sprovođenju izašla tek 8. III 1912. god. Kao i u slučaju sa sličnim ugovorom sklopljenim između Austro-Ugarske i Srbije i ovde je u prvom poglavlju naredbe bio najvažniji broj stoke koji se može izvoziti iz Crne Gore.

Pod uslovom da se može dokazati da je stoka crnogorskog porekla, iz Crne Gore se, isključivo u Kotor, moglo uvesti:

6 000 komada goveda pod uslovom da ne budu teža od 300 kg;

20 000 komada ovaca, koza, jaradi ili jaganjaca; i

1 000 metričkih centi sušenog ovčijeg mesa, tako zvano „kastradine”.

* Saopšteno na 28. naučnom sastanku Saveza naučnih društava za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije u Herceg Novom 5—7. X 1978. god.

Prvim poglavljem Vlada Crne Gore se obavezala da izvoz gore pomeutih proizvoda dozvoli bez ikakve izvozne carine.

Drugo poglavlje pomenute naredbe, u prvom delu ponavlja pomenuto brojno stanje, daje ponovo normativ da stoka treba da potiče iz Crne Gore, uz dopunu da treba da potiče iz sreza koji je 40 dana bio slobodan od zaraza i da su životinje individualno zdrave.

Meso od zaklanih životinja smelo se koristiti samo na teritoriji opština Kotorske kapetanije.

Prilikom viziranja stočnih pasoša, državni veterinar je bio obavezan da potvrdi na pasošu da su životinje određene za klanje u područjima Kotorske kapetanije.

Istim poglavljem opomenute su sve vlasti da čim primete ma kakav sumnjiv slučaj oboljenja, odmah obustave uvoz i da o tome bez odlaganja obaveste Ministarstvo poljoprivrede.

Na teritoriji Kotora važio je austrijski Zakon o veterinarskoj službi od 6. VIII 1909. god. Na osnovu ovog Zakona bio je zabranjen izvoz iz Kotora, kako svinja, tako i preživara, u druge delove Austro-Ugarske, jer je u Kotoru, zbog uvoza, bilo „stoke iz inostranstva“.

Ovaj austrijski Zakon u Vojvodini nije važio, ali u Kotoru je u datom momentu važio, na osnovu ugovora između dveju država, Austrije i Ugarske. Ali, da bi se zadovoljili prohtevi i Ugarske, naredba sadrži i treće poglavlje, koje je usaglašeno sa Ugarskim zakonom o veterinarskoj službi.

Treće poglavlje, usaglašava ugovor sa Ugarskim Uredbama, koje su dozvoljavale samo uvoz zaklane stoke. Ovo poglavlje je naglasilo da se stoka koja se uvozi iz Crne Gore, može koristiti samo na teritoriji Kotorske kapetanije, a na teritoriju Hrvatske i Slavonije se ne može uvesti ni u živom ni u zaklanom stanju. Kao što je poznato, za vreme carinskog rata sa Srbijom, na teritoriju Austro-Ugarske se u nekim fazama „rata“ mogla uvoziti stoka, ali u zaklanom stanju. Osim uvoza stoke iz Kotorskog sreza u Hrvatsku i Slavoniju, bio je zabranjen i tranzit stoke iz Kotora preko Hrvatske i Slavonije (u to vreme meso iz Srbije moglo se transportovati i prodavati u Vojvodini sve do Segedina).

U drugoj tački ovog poglavlja, naglašava se, da će se prema Crnoj Gori inače (što se tiče Hrvatske i Slavonije) primenjivati klauzula i postupak kao prema zemlji sa kojom Hrvatska i Slavonija nemaju konvenciju, što je značilo da uvoza stoke nema, ali, on nije principijelno i teorijski nemoguć. Ako bi se uvoz dozvolio, on ne bi išao suvim putem, već preko luke u Rijeci, gde bi pregled stoke vršio državni veterinar riječke luke. U ovoj tački je ponovljena zabrana uvoza, ne samo za žive ili zaklane preživare i svinje, već je, pozivajući se na Naredbu ministra unutrašnjih poslova Hrvatsko-Slavonske zemaljske vlade, bio zabranjen i uvoz „upotrebljenih stajskih sprava i marvinske opreme, iznošene odeće, čarapa i krpa, životinjske krvi, stelje, sena, slame i druge vlatne kmre“. U slučaju da seno ili slama služi za omatanje robe u bačvama, uvoz je bio moguć, ali se takvo seno odnosno slama, odmah posle istovara i raspakivanja morala uništiti⁶.

Prema živini i kopitarima bio je primenjivan poseban postupak. Naime, prema „prazninama u propisima“ izgleda da je bilo moguće kupiti u Kotoru prase i utoviti ga tamo, pa prodati u Slavoniji. Za kopitare

i živinu se međutim izričito naglašava, da ma kako dugo ostali u Kotoru „ne mogu se smatrati i domaćom provenijencijom...“ i, prema tome „... bezuvjetno je zabranjeno proizvode strane provenijencije, snabdeti svjedodžbom koja označuje domaću provenijenciju“.

U ovoj tački je naglašeno da roba koja potiče iz Crne Gore, mora, ako dospe u daljnji promet, da bude snabdevena sa izvornom iskaznicom provenijencije i zdravlja. Čak i ako je bilo potrebno izdati novo uverenje o zdravlju, to se moglo raditi samo na poledini izvorne svedodžbe.

Naravno, postojala je mogućnost da se preko Kotora roba otprema u druge zemlje „van carinskih granica, obeju država Austro-Ugarske“. U takvom slučaju, bila je dužnost otprematelja, da obezbedi stoku sa odgovarajućim dokumentima, potrebnim kako za tranzit kroz druge zemlje, tako i za ulaz u odredišnu zemlju.

Ova naredba pružala je izvesne mogućnosti za izvoz stoke iz Crne Gore u Kotor, a preko Kotora, ev. i u neke druge zemlje.

Ovi propisi važili su do izbijanja I svetskog rata. U toku ovog rata, januara 1916. god. došlo je do Austro-Ugarske okupacije Crne Gore. Sada više nije bilo potrebno govoriti o broju grla, koji se iz Crne Gore može izvesti, već je, zbog ratnih operacija, cilj novih propisa bio izvesti iz Crne Gore što više, no to da bude što bezbednije, tj. da stoka bude slobodna od zaraze. U tom smislu je i izdata naredba Hrvatsko-Slavonske vlade od 17. II, koja nosi br. III 1746, a koja je u saglasnosti sa naredbom Ugarskog ministra poljoprivrede br. 21 983 B. 1916 od 21. III 1916. god.

Kopitari su se mogli uvoziti, bez posebne dozvole, kroz određena ulazna mesta, uz svedočanstvo oblasnog veterinara, u kojoj se potvrđuje da su životinje na koje se svedočanstvo odnosi zdrave i da su prilikom obavljenog maleinisanja nađene kao nesumnjive.

Uvoz papkara (preživara i svinja) kao i živine, bio je vezan za uvozne dozvole, koje su se izdavale od slučaja do slučaja, uz uslov da se uvoz vrši u cilju klanja. I uvoz svežeg mesa bio je vezan za uvozne dozvole.

U cilju industrijske prerade, bio je dozvoljen uvoz, ali kroz ulazne stanice i za sirove kože, rogove, kopita, papke, želuce, creva i sl., pod uslovom, da se roba dostavlja direktno u radionicu, odakle ne može ići dalje pre prerade.

Uvoz suvih ili soljenih koža i creva, ranije pomenutih iznutrica i koštanog brašna, bio je slobodan, pod uslovom da se na granici okupirane teritorije veterinarskim pregledom utvrdi da su proizvodi nesumnjivi na zarazu.

Naravno i svaki transport tekao je preko ulaznih stanica, koje su od 1859. god. predstavljale osnovni stub Austro-Ugarske veterinarske službe.

LITERATURA:

- ¹ Trgovinski glasnik, br. 24 od 1. II 1906. — ² Arhiv Bosne i Hercegovine 204/1906 (PR BH), telegram Vojne komande u Zadru. — ³ Arhiv Bosne i Hercegovine 1054/1906. — ⁴ Borđević D., Carinski rat i Austro-Ugarske i Srbije 1906-1911. — ⁵ Originalni dokumenti iz arhiva porodice Milošević. — ⁶ Zbirka naredaba i propisa tičućih se veterinarstva, Zagreb, 1917 — Budimpešta, 1912.

Jovan SEKELJ and Dragoljub DIVLJANOVIĆ

Serbian Scientific Society for History of Health Culture, Beograd

THE VETERINARY REGULATIONS IN CONNECTION TO THE IMPORT OF MEAT IN AUSTRIA AND HUNGARY FROM CRNA GORA DURING 1912 AND 1913

The authors described and discussed the veterinary regulations which were used in connection to the import of meat from Crna Gora to Austria and Hungary during 1912 and 1913.

(Rad je Uredništvo primilo 31. II 1983. god.)

Original scientific paper
UDC 615.5/8-1"18"

Mihailo F. PROTIĆ

Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Srbije, Beograd

PESNIK ALEKSA ŠANTIĆ NA OPERACIJSKOM STOLU 1921. GODINE. ODLOMAK IZ NEOBJAVLJENE STUDIJE O PESNIKU

Poznato je da su neki naši književnici i pesnici najčešće bolovali i umirali vrlo mladi od tuberkuloze. Njihovom smrću se i završavalo njihovo stvaralaštvo, u vreme kada je trebalo očekivati njihov dalji uspon i nove domete. To je bilo suprotno u Francuskoj, gde su oni doživljavali duži život pa čak i duboku starost, pružajući znatno više od onoga što su dali u mladosti. Ovo se posebno odnosi na pesnike, čijom smo ranom smrću bili lišeni njihovog daljeg rada i uspeha. Tako je njihova smrt značila prekid njihovog pisanja i još većih njihovih prilaganja našoj kulturi, koja je tako bivala uskraćena vrednostima koje možemo samo naslućivati.

Naš poznati pesnik Aleksa Šantić nije umro mlad, ali nije ni doživeo duboku starost. On nije imao nesrećnu sudbinu naših velikih pesnika Petra Petrovića-Njegoša, Branka Radičevića, i drugih, umrlih mladih od tuberkuloze, i nije bolovao od ove za ono vreme opake bolesti, ali je i njemu bolest skratila život i pisanje.

Pišem o bolesti Šantićevoj, o kojoj se malo zna, a o kojoj sam, kao i operaciji koja je nad njim izvršena, prikupio podatke boraveći i radeći u Sarajevu, kao hirur, na Hirurškoj klinici Medicinskog fakulteta.

Nažalost, u arhivi bivše Državne bolnice u Sarajevu, i arhivi njenog Hirurškog odeljenja, nisam našao nikakvih dokumenata o bolesti i operaciji Šantićevoj. Mnoge naše arhive su, kako znamo, pored ratnih nevolja, uništene našom nebrigom i neznanjem, pa tako i ova.

Podatke za moj rad sam prikupio uzimajući u obzir izjave Šantićevog operatora prim. dr Milivoja Kostića, kasnijeg profesora Hirurgije Medicinskog fakulteta u Beogradu i šefa I hirurške klinike, i njegovih saradnika u to vreme u Sarajevskoj Državnoj bolnici, u Hirurškom odeljenju, dr Feodora Lukača, kasnijeg profesora Hirurgije Medicinskog fakulteta u Sarajevu i upravnika Hirurške klinike, prim. dr Save Salatića, prim. dr Aleksandra Babića i prim. dr Milana Bilića.

Oni su svi bili i Šantićevi prijatelji.

Sem toga, podatke sam dobio i od književnog kritičara i književnika Pere Slijepčevića, i vajarke Ive Despić, koji su takođe bili Šantićevi prijatelji.

Tako sam došao do podataka o Šantićevoj ozbiljnoj bolesti, kao i o teškoj operaciji koja je nad njim izvršena, praćenoj intraoperacijskom komplikacijom. Operacija je uspešno završena, zahvaljujući izvanrednoj